

PŘIJÍMÁNÍ NA RUKU

Historicko-dogmatická studie

P. Martin Lugmayr FSSP

s předmluvou prof. Roberta Spaemanna

Překlad titulu „Handkommunion – Eine historisch-dogmatische Untersuchung“ z němčiny vydaného v nakladatelství Stella Maris Verlag, Buttenwiesen (Německo), 2001, 62 s., ISBN 3-934225-13-6. Titul je součástí vydavatelské řady „Ad rem“ jako její 1. publikace.

Překlad: Schrankverlag Fredericka Landsedelmanna, L. P. 2015.

Obraz na obálce: Svaté přijímání apoštolů (z votivního deskového zobrazení z Hörlin-Vittel přibližně z r. 1490 uchovávaného v diecézním muzeu v Augšpurku)

Předmluva

V současné době dominující liturgie latinské církve trpí mimo jiné jakousi momentální „anomálií“, která ji od ostatních katolických a ortodoxních ritů odlišuje, ano, dokonce i od anglikánů a protestantů: pro svaté přijímání neexistuje žádná společně závazná forma. Právě v okamžiku „communio“ (sjednocení) se společenství rozpadá na dvě skupiny individuí, na ty, kteří Tělo Páně přijímají do otevřených úst, a na ty, kteří si jej nechávají podávat do levé ruky, aby si jej prsty pravé ruky dali do úst. Právě když jdeme ke společnému „stolu Páně“, musíme jako laici způsobem našeho přijímání odhalit naši příslušnost k jednomu „myšlenkovému proudu“. Podle země, místa či orientace společenství převažují buď jedni nebo druhí. Přičemž na obou stranách jsou katolíci, kteří, než aby přijímali jiným způsobem než tím, kterého si považují, raději vůbec ke sv. přijímání nejdu. Jsou také jiní, kteří sice jednu z forem upřednostňují, ale z důvodů připodobnění se společenství jsou ochotni případně praktikovat i formu jinou. Tato situace však nemůže být trvalá. Protiřečí zákonu uspořádání každého ritu, který si jméno ritus zaslouhuje. Ve mších starého římského ritu zůstalo svaté přijímání vkleče do úst závazné, a tak je této anomálii zabráněno. Ve mších nového ritu je svaté přijímání do úst i nadále dovoleno, ovšem v praxi bez předchozího vzdání úcty a ne vkleče. Při tom trvá u některých pochopitelně naděje na znovunastolení jednoty v tom, že svaté přijímání do úst pozvolna vymizí.

Tato „naděje“ je neopodstatněná. Je mnoho mladých lidí, kteří zachovávají svaté přijímání do úst nebo s k němu uvědoměle vrací. Dále se ukazuje, že ač na ruku přijímá mnoho věřících katolíků, přijímají tak nadále i ti, kteří víru ve skutečnou přítomnost Pána pod způsoby chleba a vína ztratili. Tito takřka bez výjimky svaté přijímání do úst odmítají. Svaté přijímání do úst se tak stalo viditelným znamením pravověrnosti. Přijímání na ruku naopak sjednocuje věřící a nevěřící. Také katolíci, kteří stav smrtelného hříchu nepovažují za překážku k přijímání, se nacházejí téměř výlučně v řadách těch, co přijímají na ruku. Přijímající do úst však podle katolické nauky v těchto případech považují za povinnost svatého přijímání se zřici a nepřistoupit vůbec, aniž by se předtím vyzpovídali.

Již z těchto pastorálních důvodů musí Církev usilovat o přijímání do úst jako jednotnou formu svatého přijímání, zejména když přijímání na ruku se prosadilo aktem neposlušnosti proti výslovné vůli papeže a jasné většiny katolických biskupů.

Nebylo by však možné ve mších v novém ritu tuto jednotu ve formě přijímání znovu nastolit zákazem přijímání do úst? Že to možné není, je výsledkem předkládané studie od P. Lugmayra. I odstranění společné orientace kněze a lidu při otočení oltáře se ospravedlňuje odkazem na starokřesťanskou praxi. Jak však víme, nikdy takováto praxe nebyla. Nyní P. Lugmayr ukazuje, že totéž platí pro přijímání na ruku. Dokládá, že přijímání na ruku v dnešní formě – proti rozšířenému pohledu – v žádné liturgii Východu či Západu nebylo a že ani v římském ritu nikdy neexistovalo. Je naprostou novotou. Nepřekročila by tedy církevní autorita své pravomoce, jak ukázal kardinál Ratzinger, kdyby učinila přijímání na ruku povinným prostřednictvím zákazu přijímání do úst? Protiřečilo by to o to ostřeji požadavku druhého vatikánského koncilu, v jehož době se již o připuštění přijímání na ruku uvažovalo. Koncil však praví, že nemá být dovolena žádná novost, od které by se neočekával „opravdový a jistý užitek“. Přináší přijímání na ruku tento zmíněný užitek? Přijímání na ruku není svatokrádežné. Ale kdo by chtěl doufat, že jeho zavedení mělo víru ve skutečnou přítomnost Kristovu pod způsoby chleba a vína, úctu k této Svátosti a svědomitý život z ní u většiny věřících posílit, musel by buď žít na jiné planetě nebo pevně zavřít obě oči před realitou.

Diskurs o způsobu, jak překonat rozpolcený ritus svatého přijímání, je možné v budoucnu smysluplně vést pouze na základě těch dějinných skutečností, které P. Lugmayr v této nepatrné studii shrnul.

Stuttgart 19. 1. 2001

Robert Spaemann

1 Mnoho otázek – výstižné odpovědi?

Proč se po druhém vatikánském koncilu (1962–1965) v průběhu reformy týkající se latinského ritu dovolil způsob rozdílení svatého přijímání, který většina latinských biskupů odmítla? Proč „Řím“ nakázal, že všeobecná praxe přijímání do úst musí být zachována, ale zároveň dovolil jednotlivým zemím výjimky? Proč Církev před nesmírným nebezpečím přijímání na ruku mnohokrát varovala, ale připustila, že se mohlo stále více rozšiřovat?

Jedna odpověď, která se často dávala a dává, je následující: praxe, která se vyskytovala již v prvotní Církvi, nemůže ani dnes být mylná.

Ovšem bylo by vlastně možné uvést dostatečně vypovídající historické dokumenty pro dnes v liturgii užívaný ritus přijímání na ruku? Negativní odpověď je možné uvést pouze tehdy, když se dokáže, že místa, která zdánlivě „tento“ ritus v poznámkách dokládají, vlastně dokládají něco jiného. Je tedy zcela rozhodující dokázat, že dokládaný ritus není shodný s ritem dnešním (jak bude níže ukázáno).

Je historicky jisté, že dnešní způsob přijímání na ruku se ze strany laiků vyskytuje a vyskytoval u těch křesťanských společenství, která se od katolické Církve odtrhla - totiž u zwingliánů¹ a helvítů², a ne těch, které víru ve skutečnou přítomnost Krista v svatém přijímání zachovala. Luther³, který trval na víře v reálnou přítomnost⁴, znal pouze přijímání vkleče do úst, podobně i jeho následovníci. Toto přesvědčení stojí za zamyšlení!

Nejenom dějiny, ale také dogmatiku je třeba brát v potaz s ohledem na ritus, který se týká Nejsvětější svátosti a v praxi často vede ke ztrátě konsekrovaných částek. Byly vzaty vážně například důležité argumenty uznávaného profesora teologie Mons. Brunera Gherardiniho?⁵

Druhý vatikánský koncil uvádí následující princip pro liturgické reformy: „*Dále platí, že nové formy mají zavádět jen tehdy, vyžaduje-li to opravdový a jistý užitek církve. Přitom se dbá, aby nové formy organicky vyrůstaly z forem, které již existují*“ (SC 23).⁶

Tato zásada upomíná na slovo, které předal papež Štěpán I. sv. Cypriánovi (+258): „*Nihil innovetur nisi quod traditum est*“ (Ep. 74,1) a přináší Církvi vlastní obranný postoj proti hledání novot: „*Ať se nezavádí žádná novota, která není v tradici*“. Franz Josef Dölger to komentuje: „*Tato zásada není pouhým osobním postojem římského biskupa. Je zásadou tradice kultu římské církve.*“⁷

Nebylo by možné se pro dnešní praxi přijímání na ruku a proti všem obratům proti němu jednoduše odvolat na „primát papeže“ a jeho autoritou podepřít rozhodnutí papežských kongregací? Když papež jedná, nemohl by učinit žádné rozhodnutí, které by bylo Církvi spíše škodivé. Proti tomu je třeba namítnout, že je třeba odlišovat nejvyšší pastýřský úřad papeže (primát) od neomylnosti (infalibilita). Je třeba brát ohled na to, s jakou autoritou byly výnosy uskutečněny. Neboť pouze tehdy je papež neomylný, „*když s konečnou platností vyhlásuje nauku o víře nebo mravech jako nejvyšší pastýř a učitel*

¹ Podle Ulricha Zwingliho (1484–1531), švýcarského reformátora v Curychu.

² Resp. kalvínů, podle Jana Kalvína (1509–1564), francouzsko-švýcarského reformátora v Ženevě.

³ Martin Luther (1483–1546), německý reformátor ve Wittenbergu.

⁴ Ale pouze v průběhu cermonie („in usu“ – v užívání). Odmítl katolickou pravdu víry o způsobu příchodu reálné přítomnosti, totiž transsubstanciaci (přepodstatnění), jakož i nutnost, aby ji platně způsobil pouze vysvěcený kněz.

⁵ Brunero GHERARDINI, *Totus. „Presenza reale“ e „fragmenti“ per una mess’a punto*, in: Divinitas 35 (1991) 74–85.

⁶ „Innovationes, demum, ne fiant nini vera et certa utilitas Ecclesiae id cigat, et adhibita cautela ut novae formae ex formis iam exstantibus organice quodammodo crescant.“

⁷ F. J. DÖLGER, „*Nihil innovetur nisi quod traditum est*“. *Ein Grundsatz der Kultradtition in der römischen Kirche*, in: Antike und Christentum I, Münster 1929, 79n., zde 80.

všech věřících křesťanů“⁸ nebo definitivně předkládá.⁹ Papež může teoreticky povolit praxi, která Církvi neprospívá nebo dokonce může umenšovat zbožnost. Charisma neomylnosti totiž není garancí pro optimální vykonávání vůdčí moci a nezabývá papeže při vykonávání primátu nutností být věrný tradici a Písmu svatému. O tom napsal Josef kardinál Ratzinger ve své knize *Duch liturgie*: „Čím silněji se primát vyjadřoval, tím více se musela objevovat otázka o jeho šířce a hranicích, která sama o sobě nebyla nikdy reflektována. Po druhém vatikánském koncilu povstal dojem, že papež může vlastně všechno ve věcech liturgie, zvláště jedná-li z pověření ekumenického koncilu. Nakonec se z povědomí Západu vlastně zcela vytratila myšlenka o předemdanosti liturgie, která nebyla libá počínům podle libosti. Avšak první vatikánský koncil nedefinoval papeže jako absolutního monarchu, ale zcela naopak jako garanta poslušnosti vůči minulému: Jeho moc je spojena s tradicí (předáváním) víry – to platí také v oblasti liturgie. Ta není „vyráběna“ úřady. I papež může být jenom pokorným služebníkem jejího správného vývoje a její trvalé integrity a identity (...) Moc papeže není neomezená; stojí ve službě posvátné tradici“¹⁰

Zda je dnešní forma přijímání na ruku znovuoživením starší tradice či z ní organicky vyrůstá a zda je dogmaticky ospravedlnitelná, bude nyní v jednotlivostech zkoumáno.

2 Nový zákon – znamená „vezměte“ skutečně „vezměte“?

Od té doby, co se slaví liturgie v lidovém jazyku, nahradilo se latinské *accipite* většinou slovem znamenajícím „vezměte“. *Accipere* ovšem v původním významu značí „dostat, přijímat“. A co k tomu říká rozhodující řecký originál? Výraz *lambánein* může být překládán aktivně jako „vzít, brát z vlastní iniciativy ke svému užívání“ nebo pasivně jako „přijmout, obdržet“. Druhý zmíněný význam v je Novém zákoně na místě zejména tehdy, když jde o vztah Bůh-člověk, jak připomíná Delling.¹¹ Před Bohem jsme příjemci v plné míře.¹² Je teologicky nemyslitelné, že by si nějaký člověk „bral“ z vlastní iniciativy ke svému užívání Tělo Kristovo. Proto je *labéte* jistě třeba chápat ve smyslu „přijměte“.

Slovu *lambánein* odpovídající hebrejské *lkh* znamená „vzít, chopit se, brát na sebe“,¹³ ale také „přijmout, obdržet, dostat“ nebo „nechat si od někoho dát“.¹⁴ Toto platí také pro jinou důležitou řeč, která je řeči Pána Ježíše příbuzná, totiž syrštinu. Výraz *nsb* znamená podle kořene „vzít“, podle smyslu však často „přijmout“, jak může být dokázáno z popisu svatého přijímání u sv. Efréma Syrského.¹⁵

Ostatně evangelista Lukáš zdůrazňuje, že Pán své Tělo apoštolům *dal* (*édokén*, srov. *Lk* 22,19).

Z *Prvního listu Korintánům* se dovídáme, že ze společenství přijímajících byli vyloučeni všichni, kteří zjevně žili v těžkém hříchu (srov. *1Kor* 5,6–13). Dále se tak zvaní tajní hříšníci museli zdržet svatého přijímání, pokud se nechtěli provinít proti Tělu Páně (srov. *1Kor* 11,27). Přehlížení těchto upozornění s sebou přináší Boží trest (srov. *1Kor* 30n.) Jak zmiňuje C. F. D. Moule¹⁶, jediné místo v Novém zákoně

⁸ 2. Vatikánský koncil, *Lumen gentium* 25.

⁹ Srov. KKC 891n.; KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Instrukce o církevním povolání teologa* z 24. 5. 1990, č. 15n. (=VAS 98), Bonn 1998, 11n.; týž, *Lehrmässiger kommentar zur Schlussformel der Professio fidei* vom 29. Juni 1998 in: týž, *Lehramtliche Stellungnahmen zur „Professio fidei“*, č. 5 (=VAS 144), Bonn 1998, 17–25, zde 19.

¹⁰ Josef kardinál RATZINGER, *Der Geist der Liturgie*. Eine Einführung, Freiburg in Br. u. a. 2000, 142n.

¹¹ Srov. DELLING, článek *Lambáno*, in: ThWBNT, IV, 5n.

¹² Srov. *1Kor* 4,7: „Máš něco, co bys nebyl dostal?“

¹³ Srov. H. SEEBASS, Art. *lkh* in: ThWBAT, IV, 590.

¹⁴ Wilhelm GESENIUS, *Hebräisches und aramäisches Wörterbuch über das Alte Testament*, Berlín u. a. 1962¹⁷, 389.

¹⁵ Srov. Pierre YOUSIF, *L'Eucharistie chez Saint Éphrem de Nisibe*, (= Orientalia Christiana Analecta 224), Řím 1984, 298.

¹⁶ „The only explicit reference in the New Testament to preparation for the Lord's Supper is in terms of judgement“ (C. F. D. Moule, *The judgement theme in the sacraments*, in: William D. DAVIES (Vyd.), *The Background of the New Testament and its Eschatology*. FS C. H. Dodd, Cambridge 1956, 456.

explicitně vztažené na přípravu na Večeři Páně se týká *soudu (judgement)*, proto je třeba předpokládat takový ritus svatého přijímání, který v sobě nese předepsanou úctu a posvátnou bázeň.

Raněkřesťanská svědectví dokládají, že novozákonní citace ohledně „dávání“ a „přijímání“ byly chápány v tom smyslu, jaký vycházel ze souvislostí:

Justin Mučedník (+ okolo 165) vyzdvihuje, že Kristus *dal* pouze apoštolům své Tělo a Krev: „*Nebot' apoštolové ve svých zápiscích, které se nazývají evanngelia, zpravují, že jim bylo nařízeno a pouze jim svěřeno toto: Ježíš vzal chléb, vzdal díky a řekl: To konejte na mou památku, toto je moje tělo; a stejně tak vzal kalich, vzdal díky a pravil: Toto je má krev.*“¹⁷

Podle Órigena (cca. 185–253/4) nám *daruje* Kristus své Tělo a svou Krev: „*Když s Ním vystupuješ, abys slavil Paschu, dává ti kalich nové smlouvy a stejně tak i chléb požehnání, daruje ti své vlastní Tělo a svou vlastní Krev.*“¹⁸

Tedy s tím, co bylo dosud ukázáno, můžeme říci: ritus svatého přijímání musel viditelně vzbuzovat postoj člověka coby přijímajícího a obdarovávaného jakožto i úctu a posvátnou bázeň.

3 Ritus svatého přijímání v dějinách

3.1 Místo udílení svatého přijímání

Presbytář byl již v době císaře Konstantina oddělen od zbytku kostela, přičemž v průběhu dějin se měnil způsob tohoto oddělení.¹⁹ Klerici přijímali svaté přijímání u oltáře, věřící u zábradlí mezi chórem a lodí.²⁰ Koncil v Laodiceji ve 4. století se zmiňuje, že laici přijímali u oltáře, kam bylo ženám výslovně zakázáno vstupovat.²¹ Pouze v Gálii je možné nalézt déle trvající obyčej udílet svaté přijímání před oltářem.²² V době karolinské se i tam prosadila celosvětová norma.²³ Později se občas udílelo svaté přijímání laikům u jednoho z bočních oltářů, od příchodu lectoria²⁴ se podávalo u křížového oltáře²⁵ před ním vystavěného. Od 13. století drží dva akolyté u oltáře před klečícími přijímajícími roztažené bílé plátno,²⁶ od 16. století se dávalo toto plátno také na zábradlí, které oddělovalo presbytář od lodi kostela, z toho povstala naše „mřížka“ ke svatému přijímání.

¹⁷ JUSTIN MUČEDNÍK, 1. *apologie*, 66.

¹⁸ *Hom. XIX. in Jer.*, in: GSC, ORIGENES III, 13, 169, řád. 30n.

¹⁹ Srov. Albert GERHARDS/Klaus WINTZ, článek *Altar*, in: LThK³ 1,437.

²⁰ Tak varuje např. sv. AUGUSTIN ty, kteří z vlastní viny nemohou přijímat, aby tam nevstupovali, „aby nebyli vykázáni od zábradlí (de cancellis)“ (*serm.* 392,5, in: PL 39,1712).

²¹ KONCIL V LAODICEJI, kán. 44, in: Mansi II, 571.

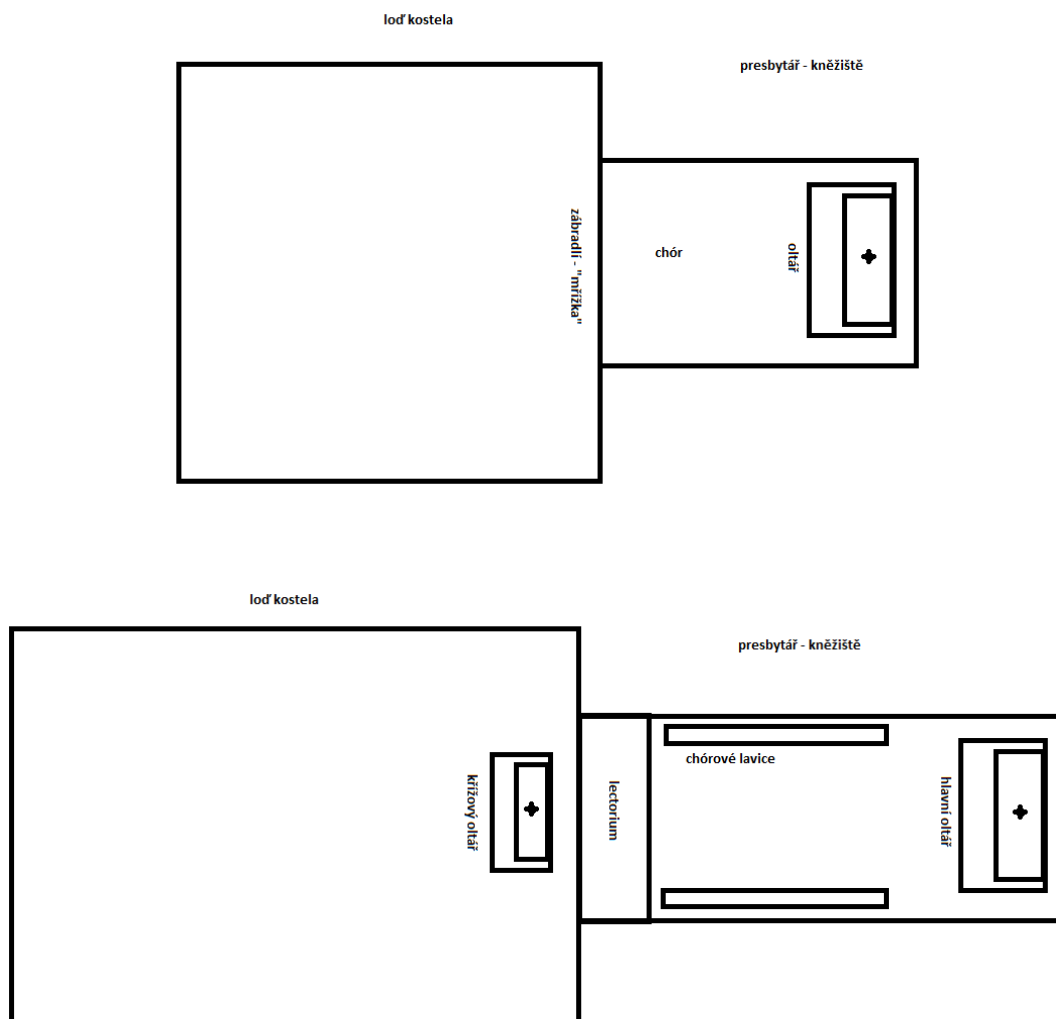
²² Kromě omezení SYNODY V TOURS (567) v kán. 4 (Mansi IX, 793): „Ut laici secus altare, quo sancta mysteria celebrantur, inter clericos tam ad vigilias, quam ad missas, stare penitus non praesumant: sed pars illa, quae a cancellis versus altare dividitur, choris tantum psallentium pateat clericorum. Ad orandum vero et communicandum, laicis et feminis, sicut mos est, pateant sancta sanctorum“ (Laici nesmí bez výjimky stát u kléru u oltáře, kde s slaví svatá tajemství, během vigilií a mší: prostor mezi chórovými lavicemi a oltářem je přístupný pouze chóru kleriků zpívajících žalmy. K modlitbě a svatému přijímání, ať je však, jak je zvykem, Nejsvětější laikům i ženám dostupná.)

²³ Ve Španělsku potvrdil již IV. KONCIL V TOLEDU v roce 633 (Mansi X, 624), „ut sacerdos et levita ante altare communicent, in choro clerus, extra chorum populus“ (že kněz a levita přijímají u oltáře, klérus v chóru, lid mimo chór).

²⁴ K dějinám a významu srov.: Klaus GAMBER, *Die Funktion des gotischen Lettners aufgezeigt am einstigen „Lectorium“ des Regensburger Domes*, in: Týž, *Sancta Sanctorum. Studien zur liturgischen Ausstattung der Kirche, vor allem des Altarraums* (= Studia patristica et liturgica 10), Regensburg 1981, 109-119.

²⁵ Srov. J. A. JUNGEMANN, *Missarum Sollemnia II*, Vídeň 1948, 454n.

²⁶ Že se má takové plátno před přijímajícími roztahovat dosvědčuj naposledy instrukce ze 26. 3. 1929 (AAS 21 [1929] 638).

3.2 Způsob udílení svatého přijímání

3.2.1 Dějinný přehled²⁷

Od 3. století se nachází v různých církevních provinciích rozdílná svědectví o ritu svatého přijímání, kdy jedna či obě ruce přijímajícího přišly do styku s Tělem Páně. Tato opatrně zvolená formulace se záměrně vyhýbá pojmu „přijímání na ruku“ (Handkommunion)²⁸, protože níže má být ukázáno, že se nejedná o „přijímání na ruku“ v dnešním smyslu.

Pro Alexandrii a oblast Egypta je možné zmínit Klementa z Alexandrie (+před 216/7)²⁹ a Dionýsia z Alexandrie (264/5),³⁰ pro Palestinu sv. Cyrila Jeruzalémského (+386).³¹ V syrském prostředí

²⁷ Hodnotný a obšírný přehled se nachází v: Otto NURBAUM, *Die Handkommunion*, Köln 1969, 9nn.

²⁸ Pozn. překl.: Německé „Handkommunion“ je širší výraz, který může znamenat jednak přijímání „na ruku“, kdy přijímající nemusí Tělo Páně rukou uchopit, ale může jej z dlaně přímo přijmout, ale také přijímání „rukou“, kdy přijímající dostane Tělo Páně na ruku a sám jej prsty uchopuje a podává si do úst. Proto autor volí psaní v uvozovkách a objasňuje tuto klíčovou problematiku, jak bude níže ukázáno.

²⁹ *Stromata* 1,1,5, in: GCS CLEM. 2, 18n. (Stählin).

³⁰ EUSEBIUS, *h. e.* 7,9,4, in: GCS EUSEB. 2, 2, 648.

³¹ *Cat. myst.*, 5,21, in: FC 7, 162.

nalezneme texty u Afrahata (+krátce po 345),³² Efréma Syrského (+374),³³ Jana Zlatoústého (+407)³⁴ a pravděpodobně Kyrillona.³⁵ Pro 5. století můžeme zmínit např. Theodoreta z Kýru (+ okolo 466).³⁶ Z Kapadočanů jmenujme Basila Velikého (+ 379)³⁷ a Řehoře Naziánského (+ 390).³⁸ Na Východě nalezneme pozdější svědectví u Anastasia Sinaity (+ po 700)³⁹ a Jana Damašského (+ okolo 750).⁴⁰ V severní Africe dosvědčují zmíněný obyčej Tertulián (+ po 220),⁴¹ Cyprián z Kartága (+ 258),⁴² Augustin z Hyppo (+ 430)⁴³ ve dvou sporných spisech⁴⁴ a Quodvultdeus (+ okolo 453).⁴⁵ V Římě a Itálii se o tom zmiňuje papež Kornélius (251–253) v dopise dochovaném u Eusébia,⁴⁶ Ambrož (+ 397)⁴⁷ při popisu člověka po jeho stvoření,⁴⁸ Gaudentius z Brescie (+ po 406),⁴⁹ Petr Chrysolog (+ okolo 450)⁵⁰ a Kassiodor (+ okolo 580).⁵¹ Ve Španělsku nalezneme odpovídající místa v aktech synod v Zaragoze (380)⁵² a v Toledu (400).⁵³ V Gálii se o této formě udílení svatého přijímání⁵⁴ zmiňuje v kázáních Caesarius z Arles (+ 542).⁵⁵ Pro Anglii dosvědčuje Beda Ctihodný (+ 735).⁵⁶

Po roce 800 je možné tento způsob přijímání dokázat jenom jako privilegium kléru.⁵⁷ Kvůli nebezpečí zneuctění od Židů a heretiků, odmítá synoda v Cordobě r. 839 praxi kassianitů, kteří dostávali svaté přijímání po způsobu levitů (*more levitarum*) na ruku.⁵⁸ Regino z Prümü⁵⁹ uvádí ve svém díle *De synodalibus causis*⁶⁰ následující kánon připisovaný synodě v Rouen týkající se povinností kněze: „(Svaté přijímání) nedá ani laikovi ani ženě do rukou, ale jedině do úst se slovy: *Tělo a Krev Páně, ať ti prospěje*

³² Hom. 7,21 a hom. 20,8.

³³ Hymny o víře, 10,8; 10,15, in: CSCO 154/155, Seq II, 2, srov. *Naqpayata* (dodatek Chaldejských mysterií), Mossoul 1901.

³⁴ ZLATOÚSTÝ = CHRYSOSTOMOS; In *Math. hom.* 82,4, in: PG 58, 743; TÝŽ: *Vidi Dominum, hom.* 6,3, in: PG 56, 138n.

³⁵ Prosebný zpěv pro svátek všech svatých roku 396 o (egyptské) ráně kobylek, in: BKV 6,14: „Jediným slovem nás stvořila Tvá vůle a stala jsem se matkou; jedinou kapkou Tvé milosti uzdrav mé děti a zaplaš mé bolesti! Když nemocní, kteří se dotkli Tvých šatů, byli skrze Tvůj plášť uzdraveni, tím více se dává pomoci a uzdravení, když držím Tvé Tělo celé.“ Naše pozornost nemůže být s naprostou jistotou omezena pouze na liturgické dění, neboť zde nemluví jediná osoba, ale obnovující se Církev v městě Cařihradě ohroženém po vpádu Hunů jakožto božské ráně.

³⁶ In *Cant.* 1,2, in: PG 81,53.

³⁷ Ep. 93, in: PG 32, 484n.

³⁸ Adv. mulieres 299n., in: PG 37, 906.

³⁹ Oratio de S. Synaxi, in: PG 89, 832.

⁴⁰ De fide 4, 13, in: PG 94, 1149.

⁴¹ De idol. 7,1, in: CCSL 2, 1106.

⁴² Ep. 58,9, in: CSEL 3, 2, 665; De lapsis 22, in: CSEL 3, 1, 253n.; De lapsis 26, in: CSEL 3, 13, 256.

⁴³ Srov. Wunibald ROETZER, *Des Heiligen Augustinus Schriften als liturgiegeschichtliche Quelle*, München 1930, 131-135.

⁴⁴ Contra ep. Parm. 2,7,13, in: CSEL 51, 58; Contra lit. Petil. 2,23,53, in: CSEL 52, 51n.

⁴⁵ De tempore barbarico II, IV, 1-2, in: CCSL 60, 475.

⁴⁶ Hist. eccl. VI,43,18.

⁴⁷ Pro přesnější představu o průběhu mše svaté v Milánu srov. Josef SCHMITZ, *Gottesdienst im altchristlichen Mailand*, Köln u. a. 1975.

⁴⁸ Hexahemeron VI,9,69, in: CSEL 32, 257.

⁴⁹ Tract. paschal. 2 in Ex 31, in: CSEL 68,31.

⁵⁰ Sermo 33, in: PL 52, 295n.; Sermo 34, in: PL 52,297.

⁵¹ Hist eccl. tripart. 9,30, in: PL 69, 1145.

⁵² Kán. 3, in: Mansi III, 634.

⁵³ Kán. 14, in: Mansi III, 1000.

⁵⁴ Sermo 44,6, in: CCSL 103, 199; Sermo 227,5, in: CCSL 104, 899n.

⁵⁵ Srov. Karl BERG, *Cäsarius von Arles. Ein Bischof des sechsten Jahrhunderts erschließt das liturgische Leben seiner Zeit* (Dissertatio ad lauream in facultate Theologica Pontificae Universitatis Gregorianae Urbis, Romae 1935/1944/1946), Salzburg 1994.

⁵⁶ De tabernaculo et vasis eius III, c.14, in: PL 91, 498.

⁵⁷ Srov. NUßBAUM, *Die Handkommunion*, 25.

⁵⁸ Srov. C. J. HEFELE, *Conciliengeschichte IV*, Freiburg 1879², 99.

⁵⁹ K jeho kanonistickému dílu srov. Paul FOURNIER, *L'oeuvre canonique de Reginon de Prüm*, in: týž, *Mélanges droit canonique 2*, Aalen 1983, 333nn.

⁶⁰ Editoval F. G. A. WASSERSCHLEBEN, Leipzig 1840.

k odpuštění (hříchů) a k životu věčnému. Jestliže toto kdo překročí, ať je odstraněn od (služby u) oltáře, protože Bohem všemohoucím pohrdá a zneuctívá Ho.“⁶¹ Zda zmiňovaná synoda skutečně proběhla, je dodnes sporné,⁶² ovšem za předpokladu platnosti tohoto historického svědectví je obzvláště pozoruhodné, jak přísný trest nařizovala, a dalo by se z toho vyvodit, že normou tehdy bylo přijímání do úst.

Také v illyrské mši⁶³ a v byzantské liturgii je přijímání do úst dosvědčeno jako jediné přípustné.⁶⁴ O svatém přijímání do úst se ovšem nacházejí svědectví již u Řehoře Velikého (+ 604)⁶⁵ a zprávy o svatém přijímání nemocných. V 6. století se zdá podle Maria Righetioho svaté přijímání do úst znovu již rozšířené, když bylo předtím přijato.⁶⁶ Podle Klause Gambera došlo k odstranění „přijímání na ruku“ již od 5. či 6. století.⁶⁷

Pochopitelně nebylo „přijímání na ruku“ možné tam, kde se podávalo *per intinctionem* (namáčením Těla Páně do Krve Páně), přičemž tento zvyk dosvědčuje již synoda v Braze r. 675,⁶⁸ ovšem nejprve se toho využívalo při svatém přijímání nemocných,⁶⁹ než se na konci 8. století tento obyčej opět více rozšířil. V tomtéž čase se na Východě podávalo namáčením, ale také jsou zprávy o užívání lžičky.

Aby však nepadla kapka předražené Krve na podlahu, když kněz podává svaté přijímání do úst přijímajícího, držel se pod bradou šátek.⁷⁰ V Cluny se k tomu užívala mělká zlatá miska, kterou akolyta držel pod rukou podávajícího kněze, který namočil Hostii v kalichu, jenž držel podjáhén.⁷¹ V tomto liturgickém náčiní můžeme vidět předstupu naší patény ke svatému přijímání.

⁶¹ „Nulli autem laico aut feminae eucharistiam in manibus ponat, sed tantum in ore eius cum his verbis ponat: *Corpus Domini et Sanguis prosit tibi ad remissionem et ad vitam aeternam*. Si quis haec transgressus fuerit, quia Dum omnipotentem contemnit, et, quantum in ipso est inhonorat, ab altari removeatur“ (WASSERSCHLEBEN, 102n.).

⁶² „Dodnes není jasné, zda a kdy se zmiňovaná synoda konala“ (Odett PONTAL, *Die Synoden im Merowingerreich*, Paderborn 1986, 204). Synoda bývá datována do roku 650 nebo 688/9.

⁶³ *Missa Illyrica*, in: PL 138, 1333.

⁶⁴ Císaři bylo však podáváno svaté přijímání do ruky, nepředstavuje to však žádnou výjimku, protože císař byl počítán ke kléru.

⁶⁵ PAPEŽ ŘEHOŘ zpravuje o uzdravení němého papežem Agapitem I. (535–536), který ho nejprve osvobodil z chromosti. „Cumque ei Dominicum corpus in os mitteret, illa diu muta ad loquendum lingua soluta est. Mirati omnes flere prae gaudio coeperunt, eorumque mentes illico metus et reverentia invasit, cum videlicet cernerent quid Agapitus facere in virtute Domini ex adiutorio Petri potuisset“ (*Dial.*, lib. III, in: PL 77, 224) (A když mu dal do úst Tělo Páně, rozvázal je mu dlouho němý jazyk k mluvení. Divili se všichni a počali plakat radostí a jejich myslí se jala taková bázeň a úcta, když jim došlo, co mohl Agapitus mocí Páně z pomoci Petrovy činit.)

⁶⁶ Srov. jeho *Manuale di Storia Liturgica III*, Milán 1966, 516.

⁶⁷ Klaus GAMBER, *Ritus Modernus. Gesammelte Aufsätze zur Liturgiereform*, Regensburg 1972, 50.

⁶⁸ „Illud vero quod pro complemento communionis intinctam tradunt eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex evangelio testimonium recipit, ubi apostolis corpus suum et sanguinem commendavit; seorsum enim panis, et seorsum calicis commendatio memoratur“ (Mansi XI, 155) (K bodu, že se pro doplnění přijímání podává (v Krvi Páně) namočená Eucharistie, lze říci, že to nemá žádné dosvědčení v Evangelii. Když Pán svěřil apoštolům své Tělo a Krev, svěřil zvlášť Tělo a zvlášť Kalich.)

⁶⁹ Ke konci 10. století nalezneme u BURCHARDA Z WORMSU (+ 1025) místo, které předepisuje uchovávání konsekrovaných hostií, jenž byly prve namočeny do Krve Páně – za účelem podávání nemocným: „Ut omnis presbyter habeat pixidem, aut vas tanto sacramento dignum, ubi corpus Dominicum diligenter recondatur, ad viaticum recedentibus a saeculo. Quae tantum sacra oblatio intincta debet esse in sanguine Christi, ut veraciter presbyter possit dicere infirmo, corpus et sanguis Domini proficiat tibi etc. Semperque sit super altare obserata propter mures et nefarios homines, et de septimo in septimum diem semper mutetur, id est, illa a presbytero sumatur, et alia, quae eodem die consecrata est, in locum eius subrogetur, ne forte diutius reservata, mucida, quod absit, fiat“ (Decretorum liber quintus, in: PL 140, 754) (Každý kněz ať má pixidu nebo nádobu hodnou Svátosti, kde by se Tělo Páně pečlivě uchovávalo jako viaticum (= pokrm na cestu) pro odcházející ze světa. Tato tak svatá Oběť musí být namočena v Krvi Kristově, aby mohl kněz pravdivě říci nemocnému: *Tělo a Krev Páně ať ti prospěje atd.* A ať je (Svátost) vždy na oltáři uzavřena proti myším a bezbožným lidem a každý sedmý den, ať se vždy vymění, to je, že ji kněz přijme a dá místo ní novou ten den konsekrovanou, aby se nestalo, že by delším uchováváním podlehlá plísni.)

⁷⁰ V koptské liturgii drží každý přijímající pod bradou *pallu* (látkový šáteček), kterou mu podává ministrant.

⁷¹ Srov. UDALRICI, *Consuet. Clun.* II, 30, in: PL 149, 721.

Až do 12. století se podávala i laikům Krev Páně (nejen namáčením, jak je výše zmíněno). Slavnostní způsob podávání náležel jáhnovi. Buď se užívalo kalicha konsekračního, nebo zvláštního kalicha pro přijímání (takový je i nyní obvyklý v Etiopii a u východních Syřů).

Nyní se však chceme z jistých důvodů ještě přesněji zabývat ritem rozdělení způsobu Chleba.

3.2.2 Ritus rozdělení Těla Páně

Před svatým přijímáním se věřící modlili v hluboké úctě k Pánu. Svatý Augustin učí: „Protože v tomto Těle kráčel (po světě) a toto Tělo nám dal za pokrm, ať ho však nejí nikdo, kdo by ho předem neuctil (dosl.: neadoroval), aby se splnilo to, že se budeme klanět podnoží Jeho nohou,⁷² a tak nejenom že nehřešíme, když ho (Tělo Kristovo) uctíváme, ale také hřešíme, když ho neuctíváme.“⁷³ Svatý Cyril Jeruzalémský mluví obdobně o přijímání předražené Krve, že „se má před přijímáním uklonit na znamení klanění a úcty a říci Amen“ (Cat. myst. 5,19).⁷⁴

Když se přicházelo k místu, kde se podávalo svaté přijímání, držely se ruce vztažené k nebi,⁷⁵ aby se potom sepjaly.⁷⁶ Věřící si nemohli s sebou brát nějakou nádobu na Tělo Páně, když byly přípustné jediné zkřížené ruce.⁷⁷ Církevní Otcové však neopomíjeli napomínat, že není možné dopustit, aby chyběla úcta a vědomí Boží blahosklonnosti. Svatý Jan Zlatoústý kázal: „A jak je úžasné, když stojíš spolu se Serafíny, neboť tobě Bůh dovolil dotýkat se, čeho se oni dotýkat neodvažují? A byl ke mně poslán jeden ze Serafů a měl žhavý uhel, který vzal kleštěmi z oltáře (Iz 6,6). Onen oltář je vzorem a předobrazem tohoto oltáře; onen oheň je předobrazem tohoto duchovního ohně. Ale Serafové se neodvažovali uchopit (ápsasthai) rukou, ale kleštěmi, ty však přijímáš (lambáneis) rukou. Když pak rozjímáš o těchto předkládaných Darech, pak jsou ještě mnohem vzácnější než to, co brali Serafové.“⁷⁸

Ruce měly být čisty od jakékoliv viny. Tertullian zanechal zprávu o trestuhodných případech: „V tomto bodě horlivost pro víru zapláče: Jakýsi křesťan přijde od model a vejde do kostela; z protivnické dílny do domu Božího, vztahuje k Bohu Otci ruce, které jsou matkami model; ruce, které venku vztahoval proti Bohu, těma se modlí; těma rukama, které vyráběly těla démonů, nakládá s Tělem Páně? A to je ještě málo. Stačilo by, že z jiných rukou dostává to, co znečišťuje, ale také tyto ruce dávaly jiným, co znečišťovalo. Zhotovitelé model chodí na církevní obřady. Jaký to zločin! Židé na Krista vztáhli ruce jenom jednou, tito se na Jeho Těle

⁷² Augustin vztahuje Ž 98,5 (Et adorate scabellum pedum eius – A klaňte se podnoží Jeho nohou) na Tělo Kristovo.

⁷³ „Et quia in ipsa carne hic ambulavit, et ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit; inventum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, et non solum non peccemus adorando, sed peccamus non adorando“ (Enarr. in Ps. 98,9, in: CSEL 39, 1385).

⁷⁴ Některé další příklady z pozdější doby pro klanění před přijetím svatého přijímání: V Řeholi svatého Kolumbána (+ 615) je předepsána trojitá úklona, jinde se líbala podlaha, Consuetudines z Cluny sepsané okolo roku 1080 vyžadují pokleknutí (srov. JUNGSMANN, Missarum sollemnia II, 458).

⁷⁵ K tomu srov. svaté přijímání apoštolů v Kodexu z Russana ze 6. století.

⁷⁶ O „manibus coniunctis“ (sepjatých rukách) mluví např. sv. AUGUSTIN v Contra ep. Parm. 2,7,13, in: CSEL 51, 58: „sed interim attendant utrum saltem Optatus habuerit aliquam maculam aut aliquod vitium; non usque adeo caeci sunt, ut et istius vitam omnino immaculatam et omni vitio carentem fuisse respondeant. Cur ergo accedebat offerre dona deo ab eo ceteri coniunctis manibus accipiebant, quod maculosus et vitiosus obtulerat?“ (ale přitom ať dbají na to, zda měl Optatus vůbec nějakou poskvrnu či chybu; neboť ještě snad nejsou tak slepí, že by odpověděli, že jeho život je naprosto neposkvrněný a bez jakékoliv chyby. Proč tedy přistupoval, aby Bohu obětoval dary a proč ostatní od něj přijali se sepjatými rukama, co poskvrněné a hříšné obětoval?).

⁷⁷ Srov. II. TRULLSKÁ SYNODA (692), can. 101, in: Mansi XI, 985n.: Chce-li někdo přijmout svaté přijímání, „ať složí ruce ve tvaru kříže a tak přistupuje, aby obdržel též ovoce svatého přijímání. Ty však, co namísto rukou přinášejí nějakou nádobu ze zlata či jiného materiálu, aby na ni přijali neposkvrněné přijímání, v žádném případě nenechme přistoupit, protože upřednostňují bezduchou a (pod člověka) podřadnou látku před obrazem Božím.“ II. trullská synoda nebyla papežem Sergiem uznána, protože některé kánony byly protiřímské. Jan VIII. potom ty její závěry přijal (878?), které římské nauce a praxi neprotiřečily (srov. K. BAUS, Art. Trullanische Synoden, in: LThK² 10, 381n.).

⁷⁸ In ILLUD: Vidi Dominum, hom. 6,3, in: PG 56, 138n.

proviňují denně. Useknout ty ruce! At' konečně uzří, co bylo řečeno v podobenství: „svádí-li tě ruka ke hříchu, utni ji.“ Co by se mělo spíše utnout, než to, co se prohřešuje na Těle Páně?“⁷⁹

A Řehoř z Nazianzu píše proti ženám, které se chovaly svůdně: „Neděsí se ruce, když je vztahuješ k mystickému pokrmu, že jsi s nimi malovala pokárání hodnou krásu (na obličej)?“⁸⁰ Pozdější texty se věnují umývání rukou před přijímáním a pokrývání rukou žen, jak např. Caesarius z Arles píše: „A to, co vám nakonec musím říct, není obtížné či namáhavé: Mluvím o tom, co vás často vidím dělat. Všichni muži si umývají ruce, když chtějí přijímat, a ženy si připravují čisté lněné šátečky, na které dostávají Tělo Páně. Co vám chci, bratři, říci, není obtížné: Stejně jako si muži myjí ruce vodou, tak mají očišťovat své svědomí almužnami; a stejně jako ženy vztahují lněné šátečky, aby přijaly Tělo Páně, tak mají spolu s tím také přinášet čisté tělo i srdce a přijímat Kristovy svátosti s dobrým svědomím. Ptám se vás, bratři, zda je zde někdo, kdo by položil své šaty do bedny plné špíny? A jako by nikdo nepoložil drahocenné šaty do bedny plné špíny, tak se taky nepřijímá Kristova Eucharistie do duše poskvrněné špínou hříchů.“⁸¹ V jiném kázání praví: „Rdíme-li se a bojíme dotknout Eucharistie špinavýma rukama, tím více se musíme bát přijímat tutéž Eucharistii do duše poskvrněné.“⁸² Synoda v Auxerre přísně předepsala pokrytí rukou žen: „Ženě není dovoleno holou rukou přijímat eucharistii.“⁸³

Nakonec bylo zavedeno pokrytí rukou i pro muže, což je dosvědčeno dobovými obrazy⁸⁴ a gravírováním na stříbrných paténách⁸⁵. Budiž ještě zmíněno, že pokrytí rukou se nachází v zobrazeních rozmnožení chlebů již od roku 350, na což mohla mít liturgická praxe vliv.⁸⁶

Zvláštní pozornost je nyní třeba věnovat tomu, na kterou ruku bylo svaté přijímání dáváno. Svatý Cyril Jeruzalémský na sklonku svého života (zemřel r. 387) poučuje v mystagogické katechezi,⁸⁷ pronesené

⁷⁹ *De idolatria*, c.7,1, in: CCSL 2,1106: „Ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens: Christianum ab idolis in ecclesiam venire, de adversaria officina in domum dei venire, attollere ad deum patrem manus matres idolorum, his manibus adorare, quae foris adversus deum adorantur, eas manus admovere corpori domini, quae daemoniis corpora conferunt? Nec hoc sufficit. Parum sit, si ab aliis manibus accipiant quod contaminent, sed etiam ipsae tradunt aliis quod contaminaverunt. Adleguntur in ordinem ecclesiasticum artifices idolorum. Pro scelus! Semel Iudaei Christo manus intulerunt, isti quotidie corpus eius lacerant. O manus praecidendae! Viderint iam, an per similitudinem dictum sit: si te manus tua scandalizat, amputa eam. Quae magis amputandae, quam quibus domini corpus scandalizatur?“

⁸⁰ *Adv. mulieres* 299n., in: PG 37, 906.

⁸¹ „Ad extremum fratres carissimi, non est grave nec laboriosum quod suggero: hoc dico, quod vos frequenter facere aspicio. Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus suas, et omnes mulieres nitida exhibent linteamenta, ubi corpus Christi accipiant. Non est grave quod dico, fratres: quomodo viri lavant aqua manus suas, sic de elemosinis lavant conscientias suas; similiter et mulieres, quomodo nitidum exhibent linteolum, ubi corpus Christi accipiant, sic corpus castum et cor mundum exhibeant, et cum bona conscientia Christi sacramenta suscipiant. Rogo vos, fratres, numquid est aliquis, qui in arca sordibus plena velit mittere vestem suam? Et si in arca sordibus plena vestis non mittitur pretiosa, qua fronte in anima quae peccatorum sordibus inquinatur Christi eucharistia suscipitur? (Sermo 227,5, in: CCSL 104, 899n.)

⁸² „Et si erubescimus ac timemus eucharistiam manibus sordidis tangere, plus debemus timere ipsam eucharistiam intus in anima polluta suscipere“ (Sermo 44,6, in: CCSL 103, 199).

⁸³ SYNODA V AUXERRE (mezi 561-605), kán. 36, in: Mansi IX, 915: „Non licet mulieri nuda manu eucharistiam accipere“.

⁸⁴ Například při svatém přijímání apoštolů v *Kodexu z Rossana* ze 6. století, str. 6; otištěno např. v: Josef ENGEMANN, *Syrische buchmalerei*, in: Erwin M. RUPRECHTSBERGER (red.), *Syrien. Von den Aposteln zu dn Kalifen (=Linzer archäologische Forschungen 21)*, Linz 1993, 167.

⁸⁵ Na paténě z Dumbarton Oaks lze zřetelně vidět, jak apoštolové dostávají svaté přijímání na pokrytou ruku (zobrazení v: LCI 1, 174n.).

⁸⁶ Obšírnou studii k tématu pokrytých rukou nabízí Dom Gabriel M. BRASÓ, *La velació de le mans. Recull d'un teme d'arqueologia cristiana*, in: *Liturgica I, Cardinali I. A. Schuster in memoriam*, Montserrat 1956, 311-386.

⁸⁷ Pět jeruzalémských Mystagogických katechezí se podle tradice pochází od sv. Cyrila Jeruzalémského. Podle pojednání W. J. Swaane (1942) byly často připisovány nástupci Cyrila, Janu Jeruzalémskému. Nejstarší rukopis, *Codex Monacensis* 394 z 10. století zmiňuje Jana výslovně jako autora, téměř stejně starý *Codex Ottobonianus* 86 uvádí před jménem Janovým jinou rukou dopsané jméno Cyrilovo. Ovšem máme také jiné rukopisy: *Coisilianus* 227 (11. stol.), *Bodleianus* Roe 25 (11. stol.), *Vindobonensis* 55 (11. stol.?), *Marcianus* II. 35 (12. stol.?) a *Ottobonianus* 220 (16./17. stol.), které Cyrila uvažují jako autora. Eustratius z Konstantinopole (+ 582) cituje

v době velikonoční, nově pokřtěné o tom, jak se má Nejsvětější přijímat: „*Když přistupuješ, nesmíš natahovat ploché dlaně a roztahovat prsty. Ale z levé ruky udělej trůn pro pravou, neboť ona má přijmout Krále. Přijmi Tělo Kristovo na (pravou) dlaň a odpověz: Amen. **Posvět' opatrně své oči pohledem na svaté Tělo**, pak ho přijmi – a dávej pozor, abys z něho nic neztratil. Kdybys ztratil, bylo by to, jako bys odsekl část vlastního těla. Řekni mi, prosím, kdyby ti dal někdo zlatá zrnka, nedával bys snad na ně velký pozor a nezacházel bys s nimi pečlivě, abys nic neztratil? Nemusíš tedy s ještě větší pečlivostí a ostražitostí dávat pozor, aby ti nikdy neupadl na zem ani nejmenší drobeček Těla Páně, který je mnohem cennější než zlato nebo drahé kamení?*“⁸⁸

Na první pohled se může zdát, že se popisuje dnešní praxe svatého přijímání na ruku, avšak při důkladnějším vhledu vidíme podstatný rozdíl: Pravá ruka musela spočívat na levé a nikoliv naopak, jak je tomu dnes. Malý detail? Zdaleka ne! Tehdy byla většina lidí podobně jako dnes praváci a nikoho by nenapadlo levou rukou si brát či do ní dostat cenný dar.⁸⁹ Podle popisu svatého Cyrila Jeruzalémského bylo pro věřícího nemožné Tělo Páně uchopit a dát si ho do úst. Zemřelý liturgik a propagátor nového ritu Otto Nußbaum z Bonnu došel k témuž závěru: „*Jsem však přesvědčen že je nepředstavitelné při tak velkém upřednostňování pravé ruky v celé antice a také v liturgii Církve, aby byla pravá ruka naráz uvažována jako méně hodnotná, jako symbol špatného, a proto také jako nevhodná a neschopná pro kultovou službu, zatímco levá ruka by se eucharistického Chleba mohla dotýkat a dávat jej do úst. Podle mého přesvědčení se svatý Chléb bral spíše bezprostředně ústy z pravé ruky. Tomu nasvědčuje také polibek Pokrmu před jeho přijetím a zvláště, když se tento polibek přirovnává **k okušení lahodnosti Páně**.*“⁹⁰

Pravá ruka tedy sloužila coby patěna ke svatému přijímání, ze které se ústy v hluboké úkloně přijímalo Tělo Páně a případné jeho úlomky.

Naposledy zmíněný Nußbaumův argument vzbudil při bližším zkoumání u některých přesvědčení, že takový zvyk jako Cyrilem uváděné posvěcování **očí**, se do textu dostal prostřednictvím jeho žáka Jana Jeruzalémského. Avšak může být dokázáno, že se jednalo o obyčej v Cyrilově době rozšířený. V *Poučeních o pokoře* sepsaném nejpozději do r. 337 dochází Afrahat k napomenutí o některých ritech svatého přijímání: „*Tvůj jazyk má milovat mlčení, aby **ochutnal** rány Páně. Dej si pozor, abys neotvíral rty, vždyť s nimi líbáš královského Syna.*“⁹¹ O zakoušení lahodnosti jazykem mluví v komentáři k *Sd* 7,5.⁹² V *Poučeních* 20,8 přichází Afrahat také na řeč o posvěcování očí: „*Chudý u dveří je obrazem našeho Vykupitele (srov. Lk 16,20n.) S pláčem prosil, aby mu dal (jeho lid) výnos z plodů, aby jej dal tomu, kdo ho poslal. Ale nikdo mu jej nedal (srov. Mk 12,2.6). To znamená, že přišli psi a lízali jeho rány. Psi totiž, kteří*

Mystagogické katecheze a Cyrila označuje za jejich původce. Další námitky liturgické a teologické nejsou podle Augustina Piédangela přesvědčivé (srov. SC 126, 33nn.) Rozdíly mezi 18 Cyrilovými Katechezemi a Mystagogickými katechezemi je možné ozřejmit odkazem na skryté učení (disciplina arcana) a pozdější teologické prohloubení. I kdyby je Jan poněkud přepracoval, nebylo by možné Cyrilovi autorství odepřít. Každopádně však dosvědčují liturgické zvyklosti na konci 4. století.

⁸⁸ *Cat. myst.* 5,21. Řecký text se nachází např. v kritické edici in: FC 7, 162.

⁸⁹ K přednosti pravé ruky v antice a v Písmu svatém srov.: ThWBNT II, 37nn. a IX, 415.

⁹⁰ Otto NUßBAUM, *Die Handkommunion*, 18n.

⁹¹ APHRAHAT, *Unterweisungen* 9,10, in: FC 5/1, 265 (do němčiny přeložil a úvodem opatřil Peter Bruns).

⁹² V *Poučeních (Unterweisungen)* 7,21 mluví o těch, které má Gedeón podle následujícího rozkazu Božího oddělit: „Kdo bude chlemtat vodu jako pes, půjde s tebou do boje“ (*Sd* 7,5): „Z všech zvířat, které byly spolu s člověkem stvořena, není žádné, které by svého pána milovalo tak jako pes, který ve dne v noci hlídá. I když dostane od pána holí, neuteče od něho nadobro pryč. A když jde s pánem na lov a pánu se postaví silný lev, vydává sám sebe na smrt za svého pána. Tak stateční jsou také ti, kteří byli odděleni u vody. Následují svého Pána jako psi, vydávají se za něho na smrt a bojují srdnatě svůj boj. Stojí ve dne v noci na hlídce a štěkají jako psi, když ve dne v noci rozjímají nad Zákonem (Ž 1,2). Milují našeho Pána a lízají Jeho rány, když olizují Jeho Tělo svými jazyky, jako psi olizují svého pána. Ti však, co o Zákoně nepřemítají, jsou nazýváni „němí psi, kteří neumí štekat; všichni, kteří se horlivě nepostí, se nazývají hltaří psi, kteří se nemohou nasytit“ (*Iz* 56,10n.)“ (FC 5/1, 229n.).

přišli, byly národy, které lízaly rány našeho Vykupitele (srov. Mt 7,6; 15,26n.). Vzali Jeho Tělo a položili jej na své oči.“⁹³

Text, který obsahuje nápadně podobné formulace jako svatého Cyrila, se nachází v dílech svatého Jana Zlatoústého, není však úplná jistota o jeho autorství.⁹⁴

Jak právem zmínil F. J. Dölger, doplňují se Cyril, (Pseudo)Chrysostomos a Afrahat vzájemně, přičemž poslední ještě záměrně zmiňuje posvěcování rtů a jazyka, které je jistě zamýšleno i u prvních dvou.⁹⁵ Theodore z Kýru ostatně mluví o polibku Těla Páně.⁹⁶

Jak si představit ono vkládání na smysly? Bylo již řečeno, že jistě nebylo Tělo Páně bráno levou rukou. Jeden text u Jana Damašského nám může dále pomoci: „*Přibližujeme se k Němu s horoucí touhou a s rukama drženyma ve tvaru kříže přijímáme Tělo Ukřižovaného. A když jsme na něj položili oči, rty a čelo, vychutnejme (metalábomen) božský (žhavý) Uhel, aby oheň naší touhy, ke kterému se přidává ještě oheň z přijatého Uhlu, spálil naše hříchy, osvětlil naše srdce a my abychom byli účastí na božském ohni zcela rozpálení a zbožštění.*“⁹⁷ Tento obřad se tedy vykonával s hlavou v úctě skloněnou.

Při tomto vkládání na smysly se muselo pochopitelně obzvláště dávat pozor, aby se žádná částička neztratila. Pro toto nebezpečí a pro nepřístojné a pověrečné zneužívání, jak je také třeba uznat, tento obyčej vymizel.⁹⁸ Neboť jistě nevynesla synoda v Toledu v roce 400 následující kánon bez příčiny: „*Pokud někdo hostii, kterou přijme od kněze, nepožije, ať je vypuzen jako svatokrádezník.*“⁹⁹

Ale také později po vymizení žehnání smyslů bylo poměrně snadno možné při přijímání na ruku si nepozorovaně Tělo Páně odnést. Tak zpravují na konci 7. století sepsané Kánony Jakuba z Edessy,¹⁰⁰ kde se ho kněz Addai Philoponus ptá: „*Jsou lidé, kteří si částičky Svátosti odnášejí a dokonce je sešívají dohromady na způsob kouzelných pásků, dávají si je do váčku, věší je na sebe na způsob amuletů, dávají si je do postele nebo do zdí domů, tak se chci zeptat, jestli se sluší, že se to děje, nebo, jestli se to nesluší, jaký trest musí dostat ti, co něco takového dělají.*“

Na to bylo následně takto odpovězeno: „*Ti, co páchají takové rouhání na klanění hodné Svátosti Těla a Krve Krista-Boha, že tuto Svátost nahlíží pouze jako nějaký obyčejný úctyhodný předmět křesťanské úcty podobný mnoha jiným, že tuto Svátost spolu s křížem nebo s ostatky svatých věší na krk nebo dávají na ochranu do svých postelí a vkládají do zdí svých domů nebo do vinic, do zahrad či do parků nebo ji považují za ochranu před něčím tělesným – tyto svaté Svátosti jsou pouze pokrmem duší těch, kteří nosí znamení Kristova kříže, kvasem a závdavkem vzkříšení z mrtvých a života věčného –, ti mají být, jsou-li to klerici,*

⁹³ APHRAHAT, *Unterweisungen* 20,8, in: FC 5/2, 465.

⁹⁴ „Když přistupuješ, neměj roztažené ruce, ale učin z levé trůn pro pravou a udělej z ní jakoby misku – zároveň jako přípravu pro Krále. S velkou bázní přijmi Tělo Kristovo, aby Perla (*tis margarites*) nevypadla z ruky, abys tak neutrpěl škodu na jednom ze svých údů. Podobně přistupuj ke kalichu, aniž bys zvedal ruce do výšky, když říkáš ‚Amen‘. Dokud jsou ještě naše rty vlhké, dotkneme se rukama očí a čela: tak budou posvěceny i ostatní naše smysly. A děkuj Bohu, který tě učinil důstojným onoho tak velikého tajemství“ (*Ecloga* 47, in: PG 63, 898).

⁹⁵ F.J. DÖLGER, *Das Segnen der Sinne mit der Eucharistie*, in: *Antike und Christentum III*, Münster 1932, 231-244, zde 237. Ve zmíněném článku se nachází i další svědectví pro žehnání smyslů.

⁹⁶ Srov. *In Cant.* 1,2, in: PG 81, 53. K místu „*Osculetur me osculis suis*“: „Aby se omylem při řeči o líbání neuvažovalo v přizemním a pozemském smyslu, je třeba myslet na to, že údy Ženicha v onom mystickém čase (*en tó mystikó kairó*) přijímáme, líbeme, objímáme a očima na srdce vkládáme. Je to podobné jako Ženichovo obejmutí: zcela věříme, že jsme u Něj. Objímáme Ho a líbeme, takže podle slov Písma vyhánění láska strach.“

⁹⁷ JAN DAMAŠKÝ, *De fide* 4,13, in: PG 94, 1149.

⁹⁸ „V Německu bylo od 14. století rozšířeno žehnání smyslů Eucharistií, což připomíná o tisíc let starší praxi: Po abluci prstů se jimi dotýkalo na očích a pravila se k tomu tato slova: *Lutum fecit Dominus ex sputo et linivit oculos meos et abii et vidi et credidi Deo* (Jn 9,11). Šlo o obyčej, který se snadno mohl stát pověrečným a méně důstojným a opět vymizel“ (JUNGSMANN, *Missarum Sollemnia II*, 508).

⁹⁹ „*Si quis autem acceptam a sacerdote eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur*“ (kán. 14, in: Mansi III, 1000).

¹⁰⁰ Narozen r. 633, zemřel r. 708 v klášteře Tell-Addâ. I přes jeho monofyzitské názory jde o významného syrského autora.

*zcela sesazení (z úřadu) a po tři roky být vyloučení ze společenství svatého přijímání a stejně tak dlouho být mezi kajícími. Jsou-li to však laici, ať jsou vyloučení ze společenství svatého přijímání na čtyři roky a zařadí se mezi kajícími.*¹⁰¹

Nakonec je třeba také se zmínit o výskytu svatého přijímání doma. Svatý Basil uvádí, že v době pronásledování může být někdo donucen podat si za nepřítomnosti kněz či jáhna sám svaté přijímání. Ospravedlňuje to na základě odkazu na poustevníky a zvláště na tzv. zasvěcené v Alexandrii a Egyptě,¹⁰² kteří však nejsou blíže popsáni. Avšak kvůli nepatřičnostem se záhy nechal slyšet egyptskými křesťany velice uznávaný opat Šenute (+466) z kláštera v Atripe, že „s veškerou přísností vznáší námitku proti tomu, aby si nějaký účastník shromáždění bral Hostie z Večeře Páně s sebou domů. Kněz nebo jáhen nemá nechat někomu, kdo ho o něco takového prosí, ani tolik, co odpovídá hořčičnému zrnku.“¹⁰³

Otto Nußbaum připomíná, že nádoby pro svaté přijímání doma byly běžně uzpůsobeny tak, aby bylo možné přijímat Tělo Páně přímo ústy.¹⁰⁴

3.2.3 Souhrnné zhodnocení dějinného přehledu

Neexistoval žádný ritus takového „svatého přijímání na ruku“, jaký je praktikován dnes, kdy se totiž pokládá Hostie na levou ruku a pravou rukou se dává do úst. Striktně vzato se jednalo u výše uvedených textů nikoliv o „svaté přijímání na ruku“, ale o svaté přijímání do úst, kdy pravá ruka vlastně plnila funkci patény. Na to poukazuje ritus svatého přijímání jáhna v byzantském ritu, kdy v hluboké úkloně přijímá ústy Tělo Páně z pravé ruky.

Přijímáním Těla Páně ústy s úklonou a v úctě se jasně vyjadřuje, že je zde člověk v roli přijímajícího a nikoliv toho, kdo si sám bere a sobě dává. Zároveň byla také od počátku snaha dostat požadavkům víry v reálnou přítomnost, což se ukazovalo velkou starostí, aby se neztratily malé částčky.

Vidíme organicky rostoucí vývoj směřující ke svatému přijímání do úst, které se stalo ve všech ritech Východu a Západu jediným přípustným. Teprve v pokoncilních reformách, které vyvrcholily v tzv. „novém ritu“ (jak jej nazývá také papež Pavel VI.¹⁰⁵), se tato jedinečnost po více než tisíci letech opustila, ovšem v ostatních starých ritech se stále ještě dnes nachází.

Proč byla tato jedinečnost proti výslovné vůli většiny latinských biskupů zrušena? Na to by chtěl poskytnout odpověď následující oddíl.

¹⁰¹ C. KAYSER, *Die Canones Jakob's von Edessa*, Leipzig 1886, 13n.; citováno u F. J. DÖLGER, *Die Eucharistie als Reiseschutz. Die Eucharistie in den Händen der Leien*, in: *Antike und Christentum* 5, Münster ²1976, 232-247, zde 241.

¹⁰² Srov. BASIL VELIKÝ, ep. 93, in: PG 32, 484n.

¹⁰³ LEIPOLDT, *Schenute von Atripe und die Entstehung des national ägyptischen Mönchtums* (= TU NF X,1), Leipzig 1903, 18; srov. tamtéž s. 31; citováno u F. J. DÖLGER, *Die Eucharistie als Reiseschutz*, 240n.

¹⁰⁴ Srov. OTTO NUßBAUM, *Die Handkommunion*, 21.

¹⁰⁵ Např. v *Promluvě z 19. 11. 1969 k věřícím ve svatopetrské bazilice*. PAVEL VI. mluví o „zavedení nového mešního ritu do Liturgie“ (*l'introduzione nella Liturgia del nuovo rito della Messa*) (AAS 61 [1969] 777; EDIL I, č. 2000).

4 Bližší okolnosti zavedení „svatého přijímání na ruku“ po druhém vatikánském koncilu

Již v roce 1965 cestoval sekretář komise „*Consilium*“¹⁰⁶ do Holandska, aby si udělal obrázek o tamějším stavu liturgie. Poněvadž se tam v neposlušnosti na některých místech praktikovalo „svaté přijímání na ruku“, napsalo *Consilium* v dopise z 12. října 1965 kardinálu Alfrinkovi, předsedovi holandské biskupské konference: „*Tradiční způsob rozdělení svatého přijímání at' je zachován.*“¹⁰⁷ Ačkoliv byl tento dopis aprobovaný Svatým otcem, nedosáhl žádného viditelného výsledku, jak Bugnini otevřeně dodává.¹⁰⁸

Titulní obrázek časopisu *Paris Match* ze 17. prosince 1966 ukazuje dítě, které drží ve výšce prsou v pravé ruce svaté přijímání. Jeho oči se neupínají na Pána, ale hledí vzhůru. Vpravo na obrázku je znatelná ještě ruka kněze držící ciborium. Pod tím stojí: „*Toto dítě si v Holandsku podává samo svaté přijímání: obrázek budoucnosti pro nás všechny v Nové mši*“¹⁰⁹.

Když uvedl v tomtéž měsíci *Paris Match* ještě fotografie eucharistických slavností po domech, které postrádaly jakoukoliv posvátnost (s podomácku vyrobenými oděvy, texty a rituály – to vše spolu s profánním jídlem a muzikou), zřejmě to podnítilo *Consilium* zveřejnit 29. prosince 1966 prohlášení, které takové svévolné počínání zakazovalo. Biskupové byli vyzváni zasáhnout proti nepatřičnostem.¹¹⁰

Lze říci, že „přijímání na ruku“ bylo obecně integrováno do jiných nepatřičností, které byly spojovány s pojmem oné očekávané „Nové mše“.

Biskupové z Holandska, Francie, Belgie a Německa, kterým připadalo příliš těžké tyto nepatřičnosti odstranit, nepřestávali prosit „Řím“ o povolení svatého přijímání na ruku. Papež Pavel VI. nakonec rozhodl, jak vyplývá z dopisu Státního sekretariátu ze 3. června 1968, že by se mohlo s touto prosbou za určitých podmínek souhlasit. Papež si výslovně nepřeje rozšíření této praxe, kterou označuje jako „*velmi diskutabilní a nebezpečnou*“.¹¹¹

Jakmile Kongregace pro posvátné rity vydala toto povolení 6. července 1968 pro Německo a 11. července pro Belgie, zvedl se tak prudký protest, že Pavel VI. osobně rozhodl tyto indulty pro obě země nedávat zveřejnit a ani jich užívat. Papež se chtěl o této otázce poradit se všemi latinskými biskupy. Toto dotazování provedlo *Consilium* a 12. března 1969 předložilo jeho výsledky.

Na otázku, zda by mohlo být zavedeno vedle tradičního způsobu svatého přijímání také přijímání na ruku, odpovědělo z 2136 biskupů 567 „ano“, 1233 „ne“ 315 „iuxta modum“ (za určitých podmínek); neplatných hlasů: 21.

Na otázku, zda nový ritus (svatého přijímání) by měl být povolen se souhlasem místního ordináře nejprve jako experiment v malých komunitách, odpovědělo z 2036 biskupů 751 „ano“, 1215 „ne“, neplatných hlasů: 70. (Na tuto otázku neodpověděli francouzští biskupové, pročež oproti první otázce 100 hlasů chybí.)

¹⁰⁶ Ustanovení *Consilium ad exsequendam Constitutionem de sacra Liturgia* bylo oznámeno v Motu proprio *Sacram Liturgiam* z 25. 1. 1964 a v *L'Osservatore Romano* z 28. 1. 1964 byly uvedeny osobnosti, které jsou jejími členy (kardinálové Giacomo Lercaro, Paolo Giobbe a Arcadio Larraona, sekretář P. Annibale Bugnini).

¹⁰⁷ „Sia conservato il modo tradizionale di distribuire la santa comunione“, otištěno v Annibale BUGNINI, *La riforma liturgica*, Řím, 1983, 623, pozn. 34.

¹⁰⁸ Srov. BUGNINI, *La riforma liturgica*, 114, pozn. 18.

¹⁰⁹ Otisk tohoto titulního obrázku se nachází v článku Gerarda LUKKENA, *New Rites around Communion in Present-Day Western Culture*, in: Charles CASPERS A KOL. (vyd.), *Bread of Heaven. Customs and Practices Surrounding Holy Communion*, Kampen 1995, 215-229, zde 216.

¹¹⁰ Znění tohoto prohlášení je otištěno v: EDIL I, č. 961n.

¹¹¹ „molto discutibile e pericoloso“, otištěno v: BUGNINI, *La riforma liturgica*, 623.

Na otázku, zda biskupové jsou toho názoru, že by věřící po příslušné katechetické přípravě tento nový ritus rádi přijali, odpovědělo z 2136 biskupů 823 „ano“, 1185 „ne“; 128 neplatných hlasů.¹¹²

Jak tvrdí instrukce *Memoriale Domini* zveřejněná 29. května 1969, je naprostá většina biskupů toho přesvědčení, že by se zavedená disciplína (tj. pouze přijímání do úst) neměla žádným způsobem měnit. Změna by těmto biskupům i mnohým věřícím způsobila pohoršení.¹¹³

Velký počet neplatných hlasů u třetí otázky považuje Georg May podle našeho uznání správně „jako znamení nevole ohledně takového dotazování (...). Je myslitelné, že otcové, kteří zde hlasovali neplatně, byli tak trudného názoru, že náležitá propaganda by mohla lidem sugerovat takřka všechno, pochopitelně také přijímání na ruku, pročež odmítli takové dotazování jako nemístné.“¹¹⁴

Bugnini dokumentuje také hlavní argumenty biskupů, kteří stáli odmítavě proti povolení přijímání na ruku (v závorkách je uvedena země původu biskupa, resp. biskupů):

- změna by mohla být vysvětlována jako ústupek těm, kteří pochybují o reálné přítomnosti (Anglie);
- proč se koná vlastně dotazování ohledně neposlušnosti? To samé by se mohlo dít také ve vztahu k breviáři, celibátu, potratové pilulce (Argentina);
- obsahuje to veliké nebezpečí profanizace (Argentina, Ekvádor, Indie);
- přijímání na ruku by vyvolalo skandál (Itálie);
- utrpěla by škodu prostá víra dětí (Argentina);
- kde to všechno skončí s tímto duchem opozice, který je také živen nemalým počtem profesorů (Kongo);
- kdo ponese zodpovědnost za malé částechy? (Itálie);
- byly by rozptylovány fragmenty (Portugalsko);
- v některých krajích jsou vlivem vysoké vlhkosti vzduchu ruce neustále vlhké (Argentina);
- mnoho lidí má špinavé ruce, které si pro nedostatek vody nemůže umýt (Portugalsko);
- kdyby bylo zavedeno přijímání na ruku, přišlo by brzy užívání obyčejného chleba (namísto hostií); věřící by věřili, že se jedná jenom o požehnaný chléb (a nikoliv o Tělo Kristovo) (Kamerun);
- přijímání hostie do úst je posvátným znamením, které tento pokrm odlišuje od ostatních (Itálie);
- podle našich zvyklostí by bylo znamením špatné výchovy přijímat Tělo Páně holou rukou (Kongo);
- jistí kouzelníci mistři se snaží získat posvátné předměty: Není přijímání na ruku způsobem, jak jim to ulehčit? (Gabun, Kongo);
- rozmnoží se svatokrádeže (Itálie).¹¹⁵

Přes negativní hlasování biskupů se instrukcí *Memoriale Domini* ze 29. května 1969 dalo biskupským konferencím, na jejichž území se navzdory celosvětové normě ve velké míře rozmohlo přijímání na ruku, právo podle předcházejícího rozumného vyzkoušení o tom tajně hlasovat. Když dvě třetiny biskupů budou pro zavedení přijímání na ruku, musí požádat „Řím“, přičemž je třeba doložit pozitivní argumenty

¹¹² BUGNINI, *La riforma liturgica*, 630; *Memoriale Domini*, in: EDIL I, č. 1897.

¹¹³ „Ex redditis igitur responsis patet Episcopos longe plurimos censere hodiernam disciplinam haudquaquam esse immutandam; quae immo si immutetur, id tum sensui stum spirituali cultui eorundem Episcoporum plurimorumque fidelium offensioni fore.“ (EDIL I, č. 1897).

¹¹⁴ Georg MAY, *Mund- oder Handkommunion*, in: TÝŽ, *Ausgewählte Aufsätze*, Köln 1996, 40-88, zde 61.

¹¹⁵ BUGNINI, *La riforma liturgica*, 636n.

pro tyto hlasy. Svatý stolec pak každý případ starostlivě prozkoumá. Poté by se mohl udělit indult (výjimečné povolení) přijímání na ruku. V instrukci se také podtrhuje, že při praxi přijímání na ruku se musí předejít nebezpeční ubývající úcty nebo nesprávného mínění o Nejsvětější svátosti oltářní.¹¹⁶

5 Římem povolený ritus přijímání na ruku

Hned v instrukci *Memoriale Domini* jakož i v jiných publikacích se představuje přesvědčení, že ohledně přijímání na ruku se jedná o znovuzavedení staré církevní praxe. Tak je na prvním místě řeč o „starém zvyku“¹¹⁷, ke kterému se někteří přejí vrátit. Stejným způsobem vzbuzuje např. Hans Bernhard Meyer v článku v *Lexikon für Theologie und Kirche* dojem, jakoby se jednalo o tentýž ritus, který byl zvyklý v prvních staletích a roku 1969 byl znovu povolen.¹¹⁸ Jak ukázalo naše zkoumání, je tato představa nesprávná. Neexistuje ani jediný text, který by dokládal rozdílení svatého přijímání v rámci liturgie, kdy by se pravá ruka vkládala pod levou, na které by se potom položilo Tělo Páně. Jak zdůrazňuje také Otto Nußbaum (jehož Meyer ostatně ve své bibliografii uvádí), byla ve starověku pravá ruka na levé a bylo na základě tehdy i ještě dnes chápané symboliky nemyslitelné, aby člověk levicí Tělo Páně uchopil a dal si do úst. Věřící Tělo Páně přijímali ústy v hluboké úkloně, pravá ruka, která byla později pokrývána, sloužila jako patěna, ze které se potom s velkou starostlivostí ústy posbíraly zbývající částčky.

Dnešní praxe neobsahuje ani vyjádření přijímajícího a ani obdarovávaného. Ale zároveň posunuje do popředí jiný postoj toho, který může brát, uchopit, obsáhnout, volně nakládat. Protože se lidé všeobecně při svatém přijímání nesklánají, nemusí se vůbec na Pána podívat, tím méně pak dbát na zbývající částčky.

Na možnou námitku, že kněz přece vždycky drží Tělo Páně a dává si jej do úst, trefně odpověděl kardinál Ratzinger: „*A právě proto patří k základním vlastnostem svátostí, že se přijímají a nikdo si je sám sobě neuděluje. Nikdo nemůže sám sebe pokřtít nebo vysvětit na kněze, nikdo si nemůže říct rozhrěšení nad svými hříchy: Na tomto schématu setkávání také stojí, že dokonalá lítost ze své podstaty nemůže zůstat jenom vnitřní, ale touží po vyjádření ve svátostném setkání. Proto se nejedná pouze o poklesek v církevním uspořádání, když někdo podává Eucharistii sám sobě a sám si ji bere, ale o zranění vnitřní struktury svátostí. To, že u této svátosti jako jediné si může kněz podat svatý Dar sám, odkazuje na ono mysterium tremendum, kterému je u Eucharistie sám vystaven: jednat ‚in persona Christi‘ a tak zároveň zastupovat Jeho a být hříšným člověkem, který je živ jedině z přijímání Jeho daru.*“¹¹⁹

Kněz je rovněž udělovatelem svátostí, nikoliv pouze přijímajícím. A kněz se hluboce sklání, když si podává Tělo Páně, pod bradou drží patěnu, která brání před ztrátou částček, v tradiční římské liturgii drží od momentu proměňování prsty, kterými se dotýkal Těla Páně spojené, aby je potom po rozdělení svatého přijímání pečlivě purifikoval (očistil).

Dnešní ritus přijímání na ruku proto třeba uvažovat jako „nový“, který se nevyvinul organicky z dříve se vyskytujících forem. Nese v sobě mnoho prvků, které jsou odrazem doby jeho vyvstání („divokých“ šedesátých let 20. století) a důležitá naléhání církevních Otců (jako pokora a úcta před Bohem) mohou být snadno zastíněna. Především se snižuje starost ohledně ztráty částček.

Protože se přitom jedná o záležitosti týkající se katolické víry, je třeba dát také slovo dogmatice.

¹¹⁶ EDIL I, č. 1899.

¹¹⁷ EDIL I, č. 1894.

¹¹⁸ Hans Bernhard MEYER, článek *Handkommunion*, in: LThK³ 4, 1175n.

¹¹⁹ Joseph RATZINGER, *Kirche, Ökumene, Politik. Neue Versuche zur Ekklesiologie*, Einsiedeln 1987, 19.

6 Dogmatické posouzení dnešního přijímání na ruku

Věnujme ještě jednou naši pozornost svatému Cyrilu Jeruzalémskému. Neboť hned v těsné blízkosti jeho detailního popisu ritu svatého přijímání nacházíme zároveň napomenutí dbát na nejmenší částechky o velikosti drobečků, aby se neztratily. Jsou vzácné jako zlato a drahé kameny.¹²⁰ Jaká to víra v reálnou přítomnost (Krista Pána v Eucharistii)! Na křesťanském Východě upozorňovala napomínající slova svatého Cyrila Jeruzalémského, aby bylo bráno i nadále vážně, že by se ani nejneopatrnější částčka Těla a Krve Páně neztratila. Ne pouze teoreticky, ale také v praxi, jak dosvědčují nejrůznější obezřetnostní opatření.¹²¹

Cyrl není jediným svědkem, kterého můžeme uvést. Přibližně 150 let před ním napsal Tertullian (160–220) ve svém spisu *De corona militum* (*O věnci vojáků*): „*Svatost Eucharistie... přijímáme také při shromážděních před rozbřeskem, a to z ruky nikoho jiného než předsedajícího* (tj. kněze či biskupa). (...) *Také nás zahrnuje bázeň, upadne-li něco z našeho Chleba nebo Kalicha na zem.*“¹²²

Origenes (185–254), který jindy často dává přednost duchovnějšímu výkladu,¹²³ popisuje postoj věřících vůči Nejsvětější svátosti následovně: „*Vy, kteří jste zvyklí účastnit se božských tajemství, víte, že když přijmete Tělo Páně, dbá se se vší starostlivostí a úctou na to, aby ani to nejneopatrnější z něho nepadlo na zem, aby z konsekrovaného daru nebylo nic ztraceno. Věříte, že byste zhřešili, upadlo-li by z nedbalosti něco na zem. Tato vaše víra je správná.*“¹²⁴ Jde o to, že ani to „nejneopatrnější“ nesmí spadnout na zem. Nedbalost v této věci je hříchem. Bylo by to vůbec možné vyjádřit výmluvněji?

Oficiálně se tato starostlivost také dnes zachovává – přinejmenším teoreticky... Tak je psáno v instrukci z roku 1973: „*Od instrukce ‚Memoriale Domini‘, která byla vydána před třemi lety, si vyžádaly některé biskupské konference od Apoštolského stolce možnost, aby rozdělovatelé svatého přijímání mohli dávat eucharistické způsoby na ruku. Jak tatáž instrukce vzpomíná, ‚dosvědčují bohatě církevní předpisy a spisy Otců, že vůči svaté Eucharistii vždy bylo dbáno nejvyšší úcty a nesmírné opatrnosti‘*¹²⁵ *a je jich dbáno i nyní. Zvláště při této formě svatého přijímání je třeba opatrně dbát na jisté věci, jak již zkušenost sama radí. Musí se vykazovat neopomenutelná starostlivost a pozornost, zvláště co se týká částek, které pravděpodobně z hostií odpadly. To se týká udělovatele i věřícího, kdykoliv se svatá způsob podává na ruku.*“¹²⁶

Krátce předtím nově podtrhla Kongregace pro nauku víry vůči různým pochybnostem reálnou přítomnost – skutečnou přítomnost Krista pod eucharistickými způsoby, která se vztahuje také na malé částechky, jenž se od konsekrované hostie oddělily, protože předpisy trvají na purifikaci patény a kalicha.¹²⁷

Proč se všechny místní církve všech ritů odvrátily od udílení svatého přijímání na ruku? Nikoliv proto, že by se změnila forma nebo druh hostií, jak někteří tvrdí. Např. Jungmann vidí důvod v přechodu k nekvašenému chlebu.¹²⁸ To samo o sobě nemůže být pravda, poněvadž na Východě takový přechod

¹²⁰ Srov. *Cat. myst.* 5,21 – Text a komentář v oddíle 3.2.2.

¹²¹ Srov. Karl Christian FELMY, *Customs and Practices Surrounding Holy Communion in the Eastern Orthodox Churches*, in: *Bread of Heaven. Customs and Practices Surrounding Holy Communion*, 41-59, zde 47n.

¹²² *De corona militum* c.3, in: CCL 2, 1043: „*Eucharistiae sacramentum (...) etiam antelucanis coetibus nec de aliorum manu quam praesidentium sumimus. (...) Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxie patimur*“.

¹²³ Srov. Werner SCHÜTZ, *Der christliche Gottesdienst bei Origenes*, Stuttgart 1984, 156-172.

¹²⁴ PG 12,391; SC 321, p. 384,69-72.

¹²⁵ Instrukce *Memoriale Domini* z 29. května 1969, in: AAS 61 (1969) 542.

¹²⁶ Instrukce *Immensae caritatis* z 29. ledna 1973, in: AAS 65 (1973) 264-271, zde 270.

¹²⁷ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, Vyjádření *De fragmentis eucharisticis* (*O eucharistických úlomcích*) ze 2. května 1972, in: *Notitiae* 8 (1972) 227; EDIL I, č. 2801.

¹²⁸ Srov. *Missarum Sollemnia II*, 463.

nenastal a běžně se tam stále užívá chléb kvašený. Kdybychom chtěli podobně jako Nußbaum¹²⁹ vysvětlit změnu praxe svatého přijímání vysvětlit změnou formy hostií (na „placaté oplatky“), pak je třeba poukázat na rozhodující okolnost: na Východě se forma nezměnila! Proč tedy tato změna ve všech ritech?

Úcta, víra ve skutečnou přítomnost Pána a úsilí obojímu poskytnout v ritu ještě dokonalejší vyjádření – to je duch prvotní Církve, duch církevních Otců. Přijímání do úst je plodem tohoto láskyplného úsilí. Instrukce *Memoriale Domini* zdůrazňuje, že přijímání do úst má býti zachováno „*nejenom proto, že je podepřeno tradicí mnoha staletí, ale proto, že viditelně představuje eucharistickou úctu věřících*“.¹³⁰ Přijímáním do úst je „*působivěji zajištěno, že svaté přijímání se uděluje náležitě uctivě, slušně a důstojně, že je zadrženo každé nebezpečí znesvěcení posvátných způsobů, v nichž je Kristus jedinečným způsobem podstatně a trvale celý nerozděleně přítomný božstvím i lidstvím*“¹³¹ a že konečně je zachovávána svědomitá starostlivost o částechy konsekrovaných hostií, ke které Církev vždycky důrazně nabádala“¹³².

Dbá se dnes „nejvyšší úcty a nesmírné opatrnosti vůči svaté Eucharistii“, jak tomu bylo u církevních Otců? Uplatňuje se „neopomenutelná starostlivost a pozornost“ zvláště ve vztahu k částechkám konsekrovaných hostií? Každý, kdo vidí a chce vidět, ví, jaká je na tyto otázky odpověď. Nejde jenom o jednotlivé excesy a tu a tam o nepatřičnosti. Zjevná bezstarostnost se bohužel stala normální. Není to důsledkem ztráty úcty a pochybné víry ve skutečnou přítomnost? U mnohých se dostavily a velmi rozšířily všechny možné negativní následky přijímání na ruky zmiňované v instrukci *Memoriale Domini*, totiž umenšení úcty, profanizace (zesvětštění) svátostí a pokřivení víry.¹³³ V roce 1999 musela Kongregace pro bohoslužbu a svátosti vydat následující napomenutí: „*Celebující kněz smí, je-li nebezpečí svatokrádeže, nepodávat věřícím na ruku a má je poučit o důvodu u tohoto opatření*“.¹³⁴ V dubnu 2000 bylo možné v médiích zaznamenat, že jeden farář v Neapoli, Giuseppe Cozzolino, upozoroval, jak si jeden přijímající na ruku odnesl hostii s sebou pryč. Protože věděl o satanistických a magických praktikách na území své farnosti, zrušil ve své farnosti podávání na ruku v Itálii tehdy nedlouho předtím povolené.¹³⁵

Také se nedbá tak významného varování svatého apoštola Pavla vůči Korint'ánům ohledně nevhodného svatého přijímání,¹³⁶ které z nového lekcionáře zcela vypadlo, což se u mnoha společenství ukazuje na tom, že ke svatému přijímání chodí jednoduše všichni, ke zpovědi naproti tomu nikdo. „*V přijímání bez rozlišování nespějeme vzhůru k uskutečnění sjednocení (communio), ale stahujeme Dar Boží do oblasti obyčejného, samoučelného a všednodenního*“¹³⁷ Nový ritus svatého přijímání takový postoj zjevně upřednostňuje.

¹²⁹ Otto NUßBAUM, *Die Handkommunion*, 28.

¹³⁰ AAS 61 (1969) 543; EDIL I, č. 1895.

¹³¹ Instrukce *Eucharisticum mysterium*, č. 9, in: AAS 59 (1967) 547.

¹³² Instrukce *Memoriale Domini*, in: AAS 61 (1969) 543.

¹³³ Srov. AAS 61 (1969) 544; EDIL I, č. 1896.

¹³⁴ „Sacerdos celebrans, si adsit sacrilegii periculum, communionem in manu fidelibus non tradat, et certiores faciat eos de fundamento huius procedendi modi“ (Notitiae 35 [1999] 161).

¹³⁵ KNA, *Aktueller Dienst Ausland*, 14. 4. 2000 (KNA 4037).

¹³⁶ 1 Kor 11,27-33. Srov. P. Martin LUGMAYR, „*Ein jeder aber prüfe sich selbst*“ – über die Selbstprüfung vor Empfang der hl. Kommunion in 1. Kor.11,28 („Každý však zkoumej sám sebe“ – o sebezkoumání před přijetím svatého přijímání v 1 Kor 11,28), licenciátní práce, Řím 1992.

¹³⁷ Joseph RATZINGER, *Das Fest des Glaubens*, Einsiedeln 1981, 131.

7 Jak dál?

Po instrukci *Memoriale Domini* následovala příloha s pastoračními pokyny, která na rozdíl od latinsky sepsané instrukce byla publikována ve francouzštině. V ní byl kromě „normálního“ ritu přijímání na ruku očekáván také ritus zjednodušený, kdy by si věřící sami Tělo Páně z posvátné nádoby brali, čímž by se kompletně odstraňoval postoj přijímajícího.¹³⁸ Jak píše Bugnini sám, vzbudilo to prudké ohlasy proti. Sám označil tento ritus jako „*ochuzený, málo lidský a málo svatý*.“¹³⁹ O čtyři roky později, při zveřejnění rituálu *De sacra Communione et de cultu mysteriorum eucharistici extra Missam*¹⁴⁰ (promulgováno 21. června 1973) se tato možnost již více nezmiňuje a 17. dubna 1980 se nakonec instrukcí *Inaestimabile donum* výslovně zakázala.¹⁴¹

A přesto byl původní text obou dokumentů (instrukce i její přílohy) podepsán papežem a jím též osobně zveřejněno v *Acta Apostolicae Sedis*, oficiálním orgánu Svatého stolce.¹⁴²

Pokud se mohl vyskytovat ritus, který Bugnini charakterizoval jako „málo svatý“ a později byl (ve vší tichosti) znovu zrušen a poté dokonce zakázán, je nemožné takový postup označit za záležitost výkonu primátu papeže (pod neomylností). Jinými slovy: protest, který se proti tomuto ritu pozvedl, slučitelný s důvěrou papeži a Církvi, nebyl výrazem neposlušnosti, ale starostlivosti o poklad víry a důstojnost udílení svátostí. Tak je chápán i tento spis jakožto pomůcka pro věcné přezkoumání argumentů a pro zpytování svědomí.

Pokud nový ritus svatého přijímání skutečně nevystal z tradice, pokud nevzbuzuje úctu, víru v reálnou přítomnost, před profanizací nechrání, ale dokonce by ji snad zvětšoval, pak by měl být co nejdříve znovu odstraněn.

„Jedno století je krokem vpřed nebo vzad podle toho, v jaké míře se v něm uctívala Nejsvětější svátost.“
(Sv. Pierre-Julien Eymard, 1811–1868)

¹³⁸ AAS 61 (1969) 547; EDIL I, č. 1904.

¹³⁹ „Il gesto risultava in poverito, poco humano e poco sacro“ (BUGNINI, *La riforma liturgica*, 640, pozn. 66).

¹⁴⁰ Pozn. překl.: česky vyšlo jako *Svaté přijímání a eucharistická úcta mimo mši*.

¹⁴¹ AAS 72 (1980) 336; EDIL II, č. 3970.

¹⁴² Komise *Consilium* ostatně byla proti zveřejnění obou dokumentů, které původně chtěla rozeslat biskupským konferencím formou dotazníku. Srov. BUGNINI, *La riforma liturgica*, 641, pozn. 67.

P. Martin Lugmayr, FSSP, nar. 1965 ve Zwettlu (Rakousko), na kněze vysvěcen r. 1989 Augustinem kardinálem Mayerem, OSB, 1990-1992 studium licenciátu v Římě, vyučující dogmatiky v kněžském semináři institutu, činný v pastorační v Rakousku, Švýcarsku a Německu.

Univ.-Prof. Dr. Robert Spaemann, nar. 1927, 1962 ordinariem pro filosofii na Theologische Hochschule ve Stuttgartu, 1969 profesorem filosofie na univerzitě v Heidelbergu, 1973 profesorem filosofie na univerzitě v Mnichově, čestný profesor na univerzitě v Salzburku, hostujícím profesorem na univerzitách v Rio de Janeiro, Salzburku, Paříži (Sorbona).

„ad rem“ je ediční řada, ve které se pojednávají církevní témata a jde se při tom „k věci“. Vydavatelem je Pater Bernward Deneke, FSSP

(text na obálce)

Zatímco do doby před čtyřiceti lety bylo možné praktikovat pouze svaté přijímání do úst, dovolila Církev na Západě po druhém vatikánském koncilu svaté přijímání na ruku, které se na mnoha místech rozšířilo a prosadilo jako jediný způsob svatého přijímání. Kdo stále zůstává u svatého přijímání do úst, platí jako zpátečník nebo fundamentalista. Svaté přijímání na ruku bylo zavedeno s poukazem na to, že tato forma svatého přijímání byla běžná v době rané Církve a je přiměřená i pro budoucnost.

Předkládaná historicko-dogmatická studie dochází k jinému výsledku. V ohledu na úctu k adoraci Eucharistie je svaté přijímání Nejsvětější svátosti do úst nejpřiměřenějším způsobem.